

ÇOCUK EDEBİYATI YAPITLARININ BARIŞ EĞİTİMİNDE FARKINDALIK OLUŞTURMASI BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

Safiye KARABABA

Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enst., Türkçe Eğitimi Bölümü, El-mek:

safiyekarababa@gmail.com

ÖZET

İnsanlığın varlığından beri “barış” a duyulan özlem günümüz dünyasında da kendini çok fazla duyumsatmaktadır. “Barış”ın var olabilmesi için barışa inanan ve barışı geleceğe taşıyabilecek insanların yetiştirilmesi gerekmektedir. Bu da ancak “barış eğitimi” ile sağlanabilir. Barış içinde yaşamayı sağlamanın önemli yollarından biri barış kavramını ve barışla ilgili konuları tüm eğitim sistemine ve öğretim programlarına yerleştirmektir. Bu kavramın içselleştirilmesi için barış eğitiminin çok küçük yaşlarda verilmesi gerekmektedir. Bu eğitime katkı sağlamada en etkili derslerden biri, dil ve edebiyat dersleridir. Edebiyatın bir parçası olan çocuk edebiyatı, çocukların dil ve yaşam evrenlerine uygun biçimde yazılmış, onların duygu ve düşünce dünyalarını, yaşantılarını estetik bir dille zenginleştiren ürünlerdir. Bu ürünlerin başta çocuğa insanı ve yaşamı tanıtmak, onlarda okuma alışkanlığı ve kültürünü kazandırmak olmak üzere birçok işlevi vardır. Bu işlevlerden biri de çocuğu örtük olarak barış eğitiminden geçirmektir.

Bu çalışma; çocuk edebiyatı yapıtlarında barış eğitimine yer vermenin önemini vurgulamak üzere çocuk kitaplarının barış ile ilgili anlatımlarını incelemek amaçlanmıştır.

Çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Çalışmadan elde edilen veriler, “betimsel çözümleme” tekniği kullanılarak analiz edilmiştir.

Çalışmanın sonucunda; incelenen yapıtların derin yapıda barışın önemini sezdirildiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Çocuk edebiyatı, barış eğitimi, farkındalık

INVESTIGATION OF THE CHILDREN'S LITERATURE WORKS IN THE PEACE EDUCATION IN TERMS OF RAISING AWARENESS

ABSTRACT

The longing for "peace" since the existence of mankind makes itself feel very much also in today's world. In order for "peace" to exist, it is necessary to raise the people who believe in peace and can carry it to the future. This can only be achieved through "peace education". One of the important ways to achieve peaceful living is to place the concept of peace and peace-related issues in the whole education system and curriculum. In order to internalize this concept, peace education should be given at very young ages. The most effective courses in contribution to such education are language and literature courses. Children's literature, which is a part of literature, includes the products, which are written in accordance with the language and life universes of the children, and enrich the worlds of their emotion and thought worlds, and their lives, aesthetically. These products have many functions, mainly to introduce the human and life to the child, to make them gain reading habits and culture. One of these functions is to make the child have the peace education, implicitly.

This study aims to examine the peaceful narratives of the child books in order to emphasize the importance of including the peace education in the children's literature works.

In the study, document analysis, one of the qualitative research methods, has been used. The data obtained from the study has been analyzed by using "descriptive analysis" technique.

At the end of the study, it has been seen that the works examined suggest the importance of peace, deeply.

Key Words: *Children's literature, peace education, awareness.*

GİRİŞ

İnsanoğlunun yeryüzündeki varlığıyla beraber savaşların da başladığı bilinmektedir. İnsanoğlu bir yandan savaşlar yaparken bir yandan da savaşlara engel olmaya çalışmıştır (Safran ve Aktaş, 2013). Savaşların sonunda ise, barış antlaşmaları imzalanmış; barış ödülleri verilmiştir. Barış kavramı pek çok bilim insanı ve düşünür tarafından açıklanmaya çalışılmış ve değişik ifadelerle tanımlanmıştır. Türkçe Sözlükte (2011) barış; barışma işi, savaşın bittiğinin bir antlaşmayla belirtilmesinden sonraki durum, sulh, hazar, uyum, karşılıklı anlayış ve hoşgörü ile oluşturulan ortamdır. Barış; herkesin çatışma, ön yargı, düşmanlık ya da haksızlık gibi engeller olmadan yaşayabilmesi ve başarılı olabilmesidir. Barış; her bireyin diğer tüm bireylerin haklarını tam olarak kazanması için üzerine düşen tüm sorumluluğu yerine getirmesiyle sağlanan bir durumdur. Barış; çatışmaya ve farklılıklara hoşgörü ve esneklikle tepki verme sürecidir (Schrumpf, Crawford ve Bodine, 2007: 164). Barış sadece uluslararası şiddeti engelleme değil, aynı zamanda insanoğlu ve doğa arasındaki uyumu da kapsamaktadır (Wilson, 1985: 203). Kimilerine göre ise barış, savaşa karşı kavga vermektir. Yani savaşa karşı savaştırmaktır (Burns ve Delisle, 1933: 675). Ayrıca barış, sadece savaşın olmayışı demek değildir; barış, her türlü adaletsizliğin yok edilmesini gerektirir. Dünyadaki herkes için ve hatta gelecekteki kişiler için sosyal, ekonomik ve siyasi eşitliği ve adaleti içerir. İnsan haklarının ihlal edildiği bir toplumda barışın varlığı söz konusu değildir.

Alan yazında ise, kuramsal olarak üç temel barış tanımı öne çıkmaktadır: Galtung (1996) barış, kavramının pozitif ve negatif barış olmak üzere iki boyutta tanımlanabileceğini

belirtmiştir. Negatif barış, şiddetin azaltulması ya da olmaması anlamına gelirken; Pozitif barış ise anlaşmazlıkların şiddetsiz bir şekilde dönüştürülmesini ifade etmektedir. Barış, sadece ateşkes olarak algılanmıştır. Bu anlamda barış aslında savaşın, taraflardan birinin savaşa devam edememesi durumunda geçilmesi gereken bir zorunluluk durumu olarak değerlendirilmiştir. Barış, kelimesi ulaşması zor ama olanaksız olmayan sosyal amaçlar için kullanılır ve barış, en basit haliyle şiddetin yokluğu olarak görülebilir.

İkinci tanım John Burton'ın (1997) ihtiyaç kuramına göre barış kavramıdır. Burton'a göre barışa temel ihtiyaçlar sağlanarak ulaşılabilir. Burton'ın kuramının özünde insan davranışlarının ihtiyaçlara göre biçimlendiği savı yatmaktadır (Akt., Richard, 2001).

Üçüncüsü ise, Kenneth Boulding'in barış kavramıdır. Boulding'e (1963) göre, barış araştırmasının ilk koşulu, barışın bir parçası olduğu sistemin kimliğinin belirlenmesidir. Bu nedenle farklı sistemler için farklı barış tanımları vardır. Bundan dolayı her çatışmaya özgü farklı bir barış arayışı olmalıdır. Barış, bir çatışma sisteminin dinamik yolu boyunca belirlenen sınır içinde kalmasını sağlayan özelliğidir. Sınır, sistemin dinamik süreçler içerisinde aniden bir başkasına dönüştüğü, geri dönülemez noktaya denir. Buna göre barış bir çatışma sistemi içinde kırılma sınırının sistem içinde kaldığı çatışmanın taraflar ya da üçüncü taraf sayesinde dinamikler içinde kırılma noktasından süreçler içinde geri dönmesidir.

Kant, ebedi barış teması üzerinde durmaktadır. Ebedi barış, bütün dünyayı kapsayan ya da egemen olan bir dünya düzenini temsil etmektedir. (Hirş, 1947: 284). Kant'a göre barış antlaşmaları yeni savaşları ortaya çıkartacak maddeler içermemelidirler. Antlaşmalar açıklık üzerinden yapılmalı ve gelecekteki kötü niyetli çıkarlar üzerinden hesaplar yapılmamalıdır (Oktay, 2012: 91). Barış kavramının hangi anlama geldiği insanlığın barışa ulaşip ulaşamayacağı konusunda düşünenlerden birisi de Tolstoy'dur. Tolstoy (2009), insanlığın savaşı ortadan kaldırdığı konusunda oldukça umutsuzdur. Tolstoy'un (2010) savaşların ortadan kaldırılarak ebedi barışın gerçekleştirilebileceğine olan umutsuzluğunu "Savaş ve Barış" romanında da görmekteyiz. Tolstoy'a göre insanlar arasındaki çıkarlar savaşı ortadan kaldırmaya engeldir. İnsanlar evrensel çıkarlar yerine bireysel çıkarlarını korumaya devam ettikçe ebedi barışın olması mümkün olmayacaktır. Volkan ise, barışın önünde en büyük engellerden birisinin "kolektif bellek" olduğunu dile getirmiştir. Toplumlar yaşadıkları acıları gelecek kuşaklara da aktarmaktadır. Bu durum da toplumlar arasında barışı sağlama ve barışı kalıcı kılmayı engellemektedir (Volkan, 1996: 118). Bu durumu ortadan kaldırmak için çocukların küçük yaşlardan itibaren barış eğitimi almaları gerekmektedir.

Barış eğitimi; barış, savaş, şiddet, çatışma ve adaletsizlik konularıyla ilgili çatışma çözme, iletişim ve işbirliği gibi temel becerilerin uygulanması için gereken beceriler, bilgi ve değerlerin gelişmesi için fırsatlar sunmayı hedefleyen bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Barış eğitimi, çocukları, gençleri ve yetişkinleri; hem aleni hem de yapısal şiddeti önlemek; anlaşmazlıkları barışçıl bir şekilde çözmek; içsel, kişilerarası, gruplar arası, ulusal ya da uluslararası düzeyde barışa yardımcı olan koşulları yaratmak amacıyla; etkinleştirecek davranış değişikliklerine yol açabilmek için gerekli olan bilginin, becerilerin, tutumların ve değerlerin geliştirilmesi sürecidir (UNICEF, 1998). Harris'e göre barış eğitimi, toplumda sosyal değişimi sağlamak için öğrencilere uygun fırsatların sunulmasıdır (Harris, 1998). Bu durum, bireylerin toplumda bir dünya vatandaşı olarak yaşayabilmelerini sağlamaktadır (Reardon, 1988). Dünyada eşit olanaklara sahip olmak ve evrensel düzeni sağlamada barış eğitiminin gerekli olduğu düşünülmektedir.

Barış eğitiminin amacı ise, dünyayı daha insancıl duyguların yer aldığı, daha iyi bir yere dönüştürmektir. Barışın oluşturulması ve korunması için önemli bilgi ve becerileri uygun durumlara uyarlamaktır. Bireyi; çatışmaları yaratıcı, yapıcı ve barışçıl biçimde çözecek becerilerle donatmak; kişilerin farkındalığını ve davranış becerilerini artırarak kitleleri barışçıl daha büyük topluluklara dönüştürmektir. Barış eğitimcileri bu eğitimin amacını diğer birçok eğitimin amacından farklı görmektedir. Bu nedenle barış eğitimi, çocukların bir toplumsallaşma süreci olarak görülmektedir. Barış eğitimi anlayışının içeriği, daha güvenli ve yaşanılabilir bir çevre oluşturabilmek için kişilerin var olan bilgi, tutum ve becerilerinin güçlendirilmesini kapsamaktadır (Bar-Tal, 2002; Hagglund, 2004; Mansur-Sertel, 2007).

Barış eğitimi, barışa ulaşma stratejisini ve şiddetin tehlikesini topluma anlatma sürecidir. Ayrıca barış eğitimi verilerek toplumlarda savaşın kötü sonuçlarına karşı farkındalık uyandırmak önemli bir amaçtır. Çünkü barış eğitimi savaşın önlenmesi açısından doğmuştur (Hakvoort, 2010: 290). Bu nedenle barış eğitimcileri şiddet dolu bir toplumu, barış dolu bir topluma dönüştürme yollarını ararlar. Bu eğitimciler, barış eğitimi ile daha iyimser bir dünya yaratmayı hedeflemektedir (Haas, 1986: 89). Daha iyi bir dünya ise, toplumdaki saygı, hoşgörü ve anlayışla mümkün kılınabilir. Barış eğitimi, tolerans, duyarlık ve savaştan kaçınmayı sağlamak açısından oldukça önemli görülmektedir (Souza, Sperb ve McCarthy, 2006: 59). Barış eğitimcileri ve araştırmacıları barış eğitiminin hangi konuları içermesi gerektiği hakkında farklı düşüncelere sahip olsalar da Harris (2004), barış eğitimini beş başlık altında toplamıştır:

- Uluslararası eğitim; şiddeti durdurmak, ulusal çıkarları korumak, savaşın zararlarını ortadan kaldırmada yasaların ve kurumların işlevlerini öğretmek.
- İnsan hakları eğitimi; insan onuruna saygıyı güçlendirmek, düşmanlıkları ve kalıp yargıları azaltmak üzere çokkültürlü anlayışı geliştirmek.
- Kalkınma eğitimi; eşitliğe ve dünya kaynaklarının paylaşımına duyarlı etkin demokratik vatandaşlık bilincini geliştirmek.
- Çevre eğitimi; dünyadaki sosyal ve ekolojik sorunları anlamayı sağlamak ve çevreye yönelik farkındalık geliştirmek.
- Çatışma çözme eğitimi; güvenli bir okul ortamı oluşturmak, öğrencilere barışın sağlanmasındaki rollerini anımsatmak, onları işbirliği içinde çalışmaya yönlendirmek.

Harris'e göre 20. yüzyılda savaş, şiddet, ırkçılık, ayrımcılık, düşmanlık, küresel ısınmalar, çevresel felaketler, biyolojik çeşitliliğin yok olması, su kaynakları gibi temalar barış eğitiminin kapsamına girmiştir. Yaşadığımız yüzyılda ise, barış eğitiminin sosyal adaletin sağlandığı bir barış kültürünün oluşturulması üzerine yoğunlaştığı görülmektedir (Harris, 2010: 17). Sosyal adaletin sağlanması önemli görülse de günümüzde hâlâ savaş, biyolojik felaketler, ırkçılık vb. yirmi yüzyıldan beri süre gelen sorunlar devam etmektedir. Bu durumların sona ermesi için barış eğitimi önemli görülmektedir. Barış eğitiminde üzerinde durulması gereken kavramlar da Bjerstedt (1993) tarafından belirlenmiştir. Bu kavramların nedenleri ve sonuçları konusunda bireylerde farkındalık yaratıldıkça bu sorunların sona ereceği düşünülmektedir. Yaşadığı dünya ve çevresi, hakları, başkalarının özgürlüğü hakkında farkındalığı olan bireylerin barışa karşı da daha duyarlı bir şekilde yaşamlarını sürdürecekleri düşünülmektedir.

Tablo 1. Bjerstedt'e Göre Barış Eğitimiyle Yakın İlişkisi Olan Kavramlar

• Farkındalık artırma	• Çevre eğitimi
• Antifaşist eğitim	• Gandian çalışmalar
• Vatandaşlık eğitimi	• Küresel eğitim
• Toplumla iletişim eğitimi	• Küresel çalışmalar
• Çatışma yönetimi	• İnsan hakları eğitimi
• Kültürler arası eğitim	• Uluslararası eğitim
• Kültür çalışmaları	• Uluslararası çalışmalar
• Demokrasi eğitimi	• Liberal eğitim
• Gelişme eğitimi	• Ahlak eğitimi
• Silahsızlanma eğitimi	• Evrensel çalışmalar
• Çevre eğitimi	• Barış çalışmaları
• Bir arada yaşama eğitimi	• Politika eğitimi
• Uluslararası anlayış eğitimi	• Tartışmalı konuların öğretimi eğitimi
• Karşılıklı anlayış eğitimi	• Değer eğitimi
• Barış ruhu eğitimi	

Bjerstedt, 1993, *Peace Education : Global Perspectives*,146-169.

Barışın, eğitimle mümkün olup olmayacağı uzun zamandır tartışma konusudur. Eğitimi, insan davranışlarını arzu edilen yönde değiştirme süreci olarak kabul ettiğimize göre bilişsel, duyuşsal ve becerisel davranışlarımızı savaşların önlenmesi ve barışın korunması üzerine yoğunlaştırabiliriz (Demirtaş, 1991: 42). Barışın, eğitim ile mümkün olup olamayacağına cevap arayan Piaget'e göre ise, çocuklarda barış kavramını yerleştirmek için sık sık savaş karşıtlığına başvurulmaktansa bütün insanları kapsayan evrensel değerlere dikkat çekmek daha önemlidir. Barış için yapılması gereken başka bir şey ise sadece kendi çıkarlarımızı düşünmekten ziyade tüm insanlığın çıkarlarını düşünmek, bu nitelikteki eğitime de pedagojiyi yerleştirmektir. Böylece gerçek barışa ulaşmada eğitim bize önemli kolaylık sağlayacaktır. Barış için bir tarafın iyiliğine çözüm bulmak yerine karşılıklı anlayış önemlidir (Piaget, 1989: 6).

Gerçek barışın var olması için öncelikle eğitime çocuklardan başlanmalıdır. Barış eğitimi çok küçük yaşlardan itibaren çocuklara verilmelidir (Bar-tal, Rosen ve Nets- Zehngut, 2010: 34). Erken yaşlarda barışın olumlu sonuçlarını öğrenen bireylerin aksi bir davranış göstermeyecekleri düşünülmektedir. Savaş karşıtı düşünürler, barış ve demokrasi eğitimi bebeklere anne sütüyle beraber verilmelidir diyerek barış kavramının erken yaşlarda öğretilmesinin önemini dile getirmiştir (Noe, 2008: 143).

Barış teorisyenleri barışı gerçekleştirmek için üç yolun olduğuna işaret ederler: Birincisi barışı koruma, ikincisi barış yapma, üçüncüsü ise barışı inşa etmedir. Barışı koruma güce dayanır, barış yapma taraflar arasında bir çözüm yolu bulmakla mümkündür. Barışı inşa etme ise öğrencilerin zihninde barışı arzulanabilir bir değer haline getirmekle mümkün olabilir (Harris, 1999:300). Bu değeri oluşturabilmek için çocuklarda farkındalık yaratmak gerekmektedir. Bu farkındalık çocuklara savaş karşıtlığını öğretmek değil; barışın önemini sezdirerek yapılmalıdır. Bu durum da; ancak çocukların küçük yaşlardan itibaren evrensel

barışı anlatan kitaplarla buluşması ile sağlanabilir. Binyazar (1996)'a göre yazınsal nitelikli kitaplar, içeriğinden gelen çok yanlılıklarıyla kişiyi duyarlık eğitiminden geçirir; bu eğitimden geçenlerse insanın ve barışseverliğin, eşitlik duygusunun anlamını kavrarlar. Çünkü edebiyat; insanın duygularının, düşüncelerinin, düşlerinin, kaygılarının, karşı çıkışlarının, sanatçı tarafından oluşturulan kurgu yoluyla dilin varsıl olanaklarına düşsel olarak dönüşümüdür. Yaşamın ve insana ilişkin her türlü durumun, duygunun, düşün, düşüncenin, sorunun, güzelliğin sanatçının düş gücüyle ve dilin olanaklarıyla yaşam bulmasıdır (Aslan, 2013). Çocuk edebiyatı ise, erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır (Sever, 2012). Çocuk edebiyatı ürünleri, çocukları yaşam gerçekliğine hazırlayabilir ve onların bilişsel, duyuşsal ve sosyal beceriler kazanmalarına katkıda bulunur. Nitelikli metinler aracılığıyla çocuğun eleştirel düşünme ve problem çözme becerisi gelişir; çocuk, okuduklarına karşı bakış açısı geliştirir ve yaşama ilişkin yorumlar yapabilir. Çocuk okuduğu nitelikli metinleri yordayarak kendine bir yaşam çizgisi belirler, kahramanla özdeşim kurar, onun yaşadıkları duygulardan ve olaylardan etkilenir. Kahramanla çıktığı yolculuk sonucunda çocuk, kendi yaşamsal gerçekliğindeki olaylara anlamlar yükler.

Savaş da yaşamsal gerçekliğimizde var olan bir durumdur. Savaşın kötü sonuçlarını çocuklara doğrudan anlatmak ve savaş karşıtlığı oluşturmak yerine; barışın önemi ve güzelliği sezdirilerek, çocuğun bunu duyumsaması sağlanmalıdır. Bu durum ise, en iyi kitaplar aracılığı ile yapılır. Çocuklar, savaşı konu edinen kitaplar aracılığıyla barışa ilişkin düşünmeye ve barış konusundaki kendi doğrularını, düşüncelerini, değer yargılarını oluşturmaya başlayabilirler. Ancak unutulmamalıdır ki, hangi yaş grubuna seslenirse seslensin nitelikli çocuk edebiyatı yapıtlarının amacı, öğretmek değil; yaşatmak, sezdirmek ve duyumsatmaktır (Aslan, 2014). Kitaplar aracılığıyla farkındalık yaratarak çocuğun olayları sezinlemesi sağlanmalıdır. Kitaplardaki kahramanla duygudaşlık kuran çocuk olayların farkında olarak değerlendirme ve yorumla yapacağı için bu tutum alışkanlığa dönüşecektir.

Li ve Yang (2015)'a göre insanlar arasında derin ve güçlü güven bağlarının kurulduğu gerçek ve kalıcı barış, ancak edebiyat kültürüyle gerçekleşir.

Bjerstedt'e (1993: 159) göre barış eğitimiyle ilişki olan kavramlardan biri de farkındalık arttırmaktır. Yakınımızda olan olaylara karşı tepkisiz kalmama olarak tanımlayabileceğimiz farkındalık, çocuk edebiyatı yapıtları aracılığıyla ortaya çıkarılmalıdır. Kitaplar aracılığıyla kahramanın dünyasına dışarıdan bakan çocuk, yaşanan olayların farkına varır. Farkındalığı olan birey ise, yaşamsal gerçekliğinde karşılaştığı olumsuz durumlara kayıtsız kalmaz. Kötü sonuçlara neden olan olayların ortadan kalması için çaba gösterir.

Çalışmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışma, çocuk edebiyatı yapıtlarının barış eğitiminde farkındalık oluşturması bağlamında barış ile ilgili anlatımları incelemek amacıyla yapılmıştır.

Barış eğitimi konusunda yurt içinde (Aktan-Kerem ve Kamaraj, 2007; Aslan ve Karaman-Kepenekci, 2008; Çoban, 2002; Damirchi, 2014; Güner, 2007; Karaman-Kepenekci, 1999; Karaman-Kepenekci ve Aslan, 2011; Kavalcı, 2001; Koruklu, 1998; Köylü, 2004; Mansur-Sertel, 2007; Mutluoğlu ve Serin, 2012; Oral, 2007; Özgüt, 1991; Pekkaya, 1994; Pembecioğlu-Öcel, 2007; Polat ve Aslan, 2008; Sağkal, 2011; Sertel ve Kurt, 2004; Tapan,

2006; Taştan, 2004; Türnüklü, 2007; Türnüklü ve Şahin, 2004; Uysal, 2006; Yesilyurt,1996) ve yurtdışında (Brown, 1992; Carter, 2004; Danesh, 2006; Danesh ve Clarke-Habibi, 2007; Durbin, 2002; Gordon, 2005; Greenwood, 2002; Haavelsrud, 2004; Harris, 2004; Johnson ve Johnson, 1995; Kadivar, 2007; Kazempour, Reardon, 1988; Spears, 2004; Spence ve Makuwira, 2005; Stevahn, 2004; Synott, 2005) birçok araştırma yapılmasına rağmen barış eğitimi ile ilgili farkındalık bağlamında herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle alan yazınına katkı sağlayacağı düşünülen bu çalışma önemli görülmektedir.

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırma modeli, evren ve örneklem, veri toplama araçları ve verilerin analizi yer almaktadır.

Araştırmanın Modeli

Bu çalışma yapılırken nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Creswell'e (2003) göre nitel araştırma, yorumlamaya dayalı bir araştırma türüdür. Çalışmada doküman incelemesi kullanılmıştır. Araştırma kapsamında incelenen konuyla ilgili olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren yazılı belgelerin analiz edilmesiyle veri sağlanmasına doküman incelemesi denilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2002).

Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini, barış ilgili çocuk edebiyatındaki yapıtlar oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini ise, John Boyne tarafından yazılmış "Çizgili Pijamalı Çocuk" adlı kitap olarak belirlenmiştir.

Veri Toplama Araçları

Çalışmada veri toplamak amacıyla alan yazından Harris (2004), MINCAVA (1995), Opatow, Gerson ve Woodside (2005)'in yaptığı çalışmalar değerlendirilmiş ve bunlardan hareketle ortak maddeler oluşturulmaya çalışılmıştır. Barış eğitimi kapsamında 7 madde belirlenmiştir. Bu maddeler şu şekildedir:

1. İnsan hakları eğitimi
2. Uluslar arası eğitim
3. Kalkınma eğitimi
4. Cinsiyet eşitliği eğitimi
5. Birlikte yaşama eğitimi
6. Çevre eğitimi
7. Çatışma çözme eğitimi

İlgili literatür taraması sonucunda oluşan bu maddeler araştırmada veri toplamak amacıyla kullanılmıştır.

Verilerin Analizi

Çalışmada yazılı bir araç olan kitap üzerinde çalışıldığı için değerlendirmede "betimsel analiz" tekniği kullanılması yeğlenmiştir. Bu yaklaşıma göre, elde edilen veriler daha önceden belirlenen izleklere göre özetlenir ve yorumlanır. Betimsel çözümleme amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde sunmaktır. Bu amaçla elde edilen veriler, özce dizgesel ve açık bir biçimde betimlenir. Daha sonra yapılan bu betimlemeler açıklanır ve yorumlanır, neden-sonuç ilişkileri irdelenir ve birtakım sonuçlara ulaşılır (Yıldırım ve Şimşek, 2002).

BULGULAR

Bu bölümde barış eğitimi kapsamında belirlenen özellikleri açısından incelenen yapıttan elde edilen bulgular yine bu yapıttan alınan örneklerle açıklanmıştır.

1. İnsan hakları eğitimi:

İnsan hakları; tüm insanların hiçbir ayırım gözetmeksizin yalnızca insan oluşlarından dolayı eşit, özgür ve onurlu yaşama hakkına sahip olmasıdır. Çocuk hakları/insan hakları ve barış eğitimi birbirini destekleyici ve tamamlayıcı eğitim alanlarıdır. Barışın temel bir ön koşul olmadığı bir durumda insan haklarının gerçekleştirilmesi olası değildir. Aynı zamanda, temel hakların sağlanması barış sağlamak için gereklidir. Genel olarak insan hakları eğitimi, evrensel insan hakları beyannamesi veya çocuk hakları kongresi gibi uluslararası dokümanlar ve belgeler hakkındaki bilgilerin öğrenilmesini içermektedir. Bu programlarda, çocuklar hem yurt içinde hem yurt dışında haklar ihlalinin etkisini anlamaya yöneltilmektedirler. Haklarından mahrum olan insanlar ile empati ve dayanışma duygularının geliştirilmesine yardımcı olunmaktadır. İnsan hakları eğitimi çocuklara kendileri ve diğer bireyler karşısında saygılı davranarak bu becerilerin geliştirilmesini amaçlamaktadır. Ayrıca, insan hakları konusundaki sorumluluklarla da ilgilenilmektedir (Fountain, 1999). Aşağıda insan hakları eğitimine farkındalık oluşturacak örnekler verilmiştir:

Hepsi de babasına karşı her zaman çok naziktiler (s. 7).

Çünkü kendine karşı dürüst olmak gerekirse ki normalde her zaman dürüst olmaya çalışırdı.(s.8).

Bruno annesinin bu inancına saygı duyardı, özellikle de en çok kendini sevdiğini bildiği için.(s.9)

Ve anne konuşurken bir daha sözünü kesme lütfen! Garip ve tatsız durumlarda olsa da Bruno'nun, öğretilen nezaket kurallarını çiğnemesi için bir neden yoktu(s.11).

Ama onlar hayatımdaki en iyi üç arkadaşım! "Ah, yeni arkadaşlar edinirsin," dedi anne gitmesi için elini sallayarak, sanki bir çocuğun en iyi üç arkadaşını bulması kolay bir şeymiş gibi(s.11).

"Bu ele vermek olur," dedi Bruno, planlarının içeriğini açıklayamazdı(s.11).

Ayrıca büyükbaba ve büyükannenin çok yakında oturuyor olmaları çok güzel bir şeydi. Çünkü onları geride bırakmaları düşünülemezdi. Büyükbaba ve büyükanne için hissettikleri tamamen farklıydı(13).

Bu masalarda oturan insanlar çok komik olmalı, diye düşünürdü hep; çünkü ne dedikleri hiç anlaşılmasa da birileri hep gülüyordu.(s.16-17).

"Beğenebileceğin bir söz daha var," dedi. "Her kötü şeyin iyi bir yanını bulmalısınız" (s..17).

"Bruno, dediğimi yap lütfen!" diye tersledi annesi. Açıkça görüliyordu ki annenin onun sözünü kesmesi sorun değildi; ama o yapınca kabul edilemezdi(s.18).

Maria'yı severdi ve onu aileden biri olarak görürdü, babası sadece bir hizmetçi olduğunu ve hak ettiğinden fazla para aldığını söylese bile(s.20).

“Diğer çocuklar ....” Dedi Gretel. “Hiç dost canlısı görünmediklerini söyledin.” “Evet görünmüyorlar,” dedi Bruno, onları tanımadan sadece görünüşe bakıp önyargılı olmamaya çalışarak. Annesi bunu yapmamasını ona birçok kez söylemişti(s.30).

Bir grup asker, barakadan çocukları çıkarmış, bağırarak onları bir araya topluyordu. Askerler ne kadar çok bağırırsa çocuklar birbirlerine o kadar çok sokuluyorlardı. Bazı küçüklerin, biraz daha büyük olanların, hatta bazı yaşıtı çocukların bile ağlıyor görünmelerini fark etmemiş gibi davrandı (s.38-39).

“Benim oynamak isteyeceğim tarzda çocuklar değil” dedi Gretel kararlı bir sesle. Pis görünüyorlar... “Bu çocuklar sanki hayatları boyunca hiç banyo yapmamış gibiler.” “Orası çok pis görünüyor.” dedi Bruno. “Ama belki banyoları yoktur.” (s.39).

Küçük çocuklar, büyük çocuklar, babalar, büyükbabalar, amcalar, herkesten uzak duran ve akrabaları yokmuş gibi olan insanlar... hepsi aynı kıyafeti giyiyorlardı: Gri çizgili pijama ve başlarında gri çizgili bir takke... (s.40).

Babanın burada olduğu yaklaşık bir saat boyunca gelip merhaba dememesi onu üzmüştü (s.45).

“Bruno” dedi, masanın arkasından dolanıp çocuğun elini sertçe sıktı. Annesinin ve büyükannesinin tersine baba, herkese sarılan tiplerden değildi (s.46).

“Yani düşüncelerini bu kadar açık söylemen... Belki bu o kadar kötü bir şey değildir.” (s.52).

“O insanlar... şey, onlar insan değil Bruno.” (s.53).

“Ama şu anda onlar için endişelenmemelisin. Seninle ilgileri yok. Onlarla hiçbir ortak noktan olamaz (s.54).

“Hayır, elbette önemli! Dedi Bruno sinirlenerek, sanki kadın bilerek zorluk çıkartıyordu. “Sen de ailenin bir parçasısın, öyle değil mi?” (s. 57).

Çocuklar için geçerli olan kuralların, kuralları koyan onlar olduğu halde, büyüklere uygulanmadığı gerçeği onu fena halde sinirlendirmişti(s. 58).

Annem öldüğünde, baban bütün cenaze masraflarını karşıladı(s.61).

“Çünkü hizmetçi o!dedi Gretel, gözlerini kardeşine dikerek. “O yüzden burada!” “O yüzden burada değil!” diye bağırdı Bruno ve kalkıp ona doğru yürüdü. “Hepimizin yerine durmadan bir şeyler yapmak için burada değil, biliyorsun. Özellikle kendi yapacağımız işleri.” (s.62).

Çünkü kalbinin derinliklerinde emrimizde çalışsalar bile kimseye saygısızlık yapmaya gerek olmadığını biliyordu. Ne de olsa görgü kuralları diye bir şey vardı (s.63).

Ama büyük savaşta korkunç bir şekilde sakatlandı; başından yaralandı. O yüzden bu şekilde davranıyor. Gülünecek bir şey değil (s.67).

Sesindeki kabalık Bruno’nun bu işin bir parçası olmaktan utanmasına ve başka yöne bakmasına neden oldu (s.74).

Bruno’ya çok bencilce geldi bu, annesinin, yapmadığı bir şey için övgü toplaması çok yanılttı (s.83).

Onlardan hiçbirinin eve davet edilmemesi hayret edilecek bir şeydi(s.97).

Çocuk kendisine baktığında Bruno'nun tek görebildiği, ona bakan bir çift kocaman, üzgün göz oldu. Bruno, hayatı boyunca daha sıksa ve daha üzgün bir çocuk görmediğinden emindi ve onunla konuşmanın iyi olacağına karar verdi (s.102).

Shmuel'in onun nazik olmadığını düşünmesini istemezdi(s.107).

"Neden tel örgülerin o tarafında o kadar çok insan var?" diye sordu(s.110).

Kadın, annesiyle bir kez daha vedalaşıp harika yemekler için teşekkür etmişti(s.118).

Babanın, genelde adil, nazik ve düşünceli bir adam olduğu halde, Teğmen Kotler'in Pavel'e bu kadar kızmasına engel olmaması ona haksızlık gibi geldi(s.142-143).

"Bardakları parlatmamı istediler," dedi Shmuel. "Küçük parmakları olan birine ihtiyaçları olduğunu söylediler." Bay Liszt'in bir gün insan anatomisini incelemek için getirdiği çocuk iskeletinin ellerine benzediği Bruno'nun gözünden kaçmadı (s.159).

Shmuel, sanki aslında onu dinlemiyormuş gibi başını salladı. Bunun yerine gözleri Bruno'nun mideye indirmekte olduğu tavuk ve garnitüre takılıp kalmıştı. Bir süre sonra Bruno, onun neye baktığını fark etti ve anında kendini suçlu hissetti. "Özür dilerim Shmuel," dedi çabucak. "Sana da biraz tavuk vermeliydim. Aç mısın?" (s.161).

"Bu çocuğu tanıyor musun?" diye tekrarladı Kotler daha yüksek sesle. "Mahkûmlarla mı konuşuyorsun?" (s.164).

Shmuel başını salladı ve başka bir peçete alıp başka bir bardağı parlatmaya başladı. Bruno, onun parmaklarının titreyişine baktı ve bardakların birini bile kırmaktan çok korktuğunu anladı(s.165).

Bruno başını salladı ve dönüp arkasına bakmadan mutfaktan ayrıldı. Midesinin içi dışına çıkıyordu; bir an hastalanacağını düşündü. Hayatı boyunca hiç bu kadar büyük bir utanç hissetmemişti. Hiç bu kadar vicdansızca davranabileceğini düşünmemişti. Kendinin iyi bir çocuk olduğunu düşünüyordu, ama arkasına karşı nasıl bu kadar korkakça davranabildiğini merak etti(s.166).

"Özür dilerim Shmuel. Neden yaptığımı bilmiyorum. Beni bağışlayacağını söyle (s.166).

İki çocuk el sıkışıp gülümsediler. İlk kez birbirlerine dokunuyorlardı (s.167).

"Biz Yahudi miyiz?" Gretel, sanki suratına tokat yemiş gibi ağzını kocaman açtı: "Hayır Bruno," dedi. "Hayır, kesinlikle değiliz! Ve böyle bir şeyi asla söylememelisin."(s.174).

Ben de seni özleyeceğim Shmuel, diye eklemek istiyordu; ama bunu söylemekten utandığını fark etti (s.186).

Büyükannesini ne kadar sevdiğini anlatmış ve keşke ölmeden önce yeterince zaman ayırıp ona çok daha fazla mektup yazsaydım, demişti(s.194).

Aslında baktığı her yerde iki farklı tip insan görebiliyordu: Mutlu, gülen, bağırarak üniformalı askerler ve çizgili pijamalıları içinde mutsuz, ağlayan, bir çoğu sanki uyuyormuş gibi boşluğa bakan insanlar...(s.197).

Çoğunu askerler itiyordu. O ve Shmuel onların arasında kalmışlardı ve görünmüyorlardı. Herkesin neden bu kadar korktuğunu anlamıyordu. Ne de olsa yürümek o kadar korkunç bir şey değildi(s.199).

“Babanı bulamadığımız için üzgünüm,” dedi Bruno (s.201).

Shmuel’in küçük elini tutup sıktı. “Sen benim en iyi arkadaşımın Shumel,” dedi(s.201).

Ve sonra oda kapkara oldu ve yaşanan karmaşaya rağmen Bruno hâlâ Shmuel’in elini sımsıkı tutuyordu ve dünyadaki hiçbir şey Bruno’yu, onun elini bırakmaya razı edemezdi... (s.202).

2. Uluslararası eğitim:

Uluslararası eğitim; güvenlik eğitimini, nükleer eğitimi ve bomba eğitimini kapsamaktadır. Uluslararası eğitimde; insan hakları ihlalleri, etnik çatışmalar, terörizm ve etnik çatışmalar üzerine yoğunlaşmaktadır. Kültürler arasındaki farklılığa dikkat çekilerek hoşgörüyü, evrensel kimliği teşvik etmekte, silahsızlanmayı ve etnik gerilimleri en aza indirmeyi hedeflemektedir. Şiddeti durdurmak, ulusal çıkarları korumak, savaşın zararlarını ortadan kaldırmada yasaların ve kurumların işlevlerini öğretmek (Harris, 2004’ten Akt.: Aslan, 2014) önemli görülmektedir. Bu terim çevre ve ekoloji, barış, hoşgörü, çatışma çözme, bireysel sağlık, işbirliğine dayalı beceriler, çok kültürlülük, değerlere saygı, çocuk ve insan hakları gibi konuları da içermektedir. Uluslararası eğitim, dört boyutlu bir modele dayanmaktadır: *Zamansal boyut*-geçmiş, şimdi ve gelecek, *uzamsal (spatial) boyut*-dünyanın dayanışma ve karşılıklı bağımlılık içinde olmasına ilişkin farkındalık oluşturma, *konu (issues) boyutu*-çağdaş konuların nasıl birbiriyle ilişkili olduğunu ortaya koymak ve *iç boyut*-dünyadaki var olan sorunları yeniden çözmenin insanlarda öz-farkındalık ve manevi farkındalığın gelişmesinden ayrı olmadığına ilişkin anlayış geliştirmek (Selby, 1997). Aşağıda incelenen kitaptan alıntılar yer almaktadır:

“Artık geceleri ışıkları kapatmak zorunda olmamızı sevmiyorum,” diye itiraf etti Bruno. “Bunu herkes yapmak zorunda!” dedi annesi. “Güvende olmamızı sağlıyor. Kim bilir, belki uzakta daha az tehlikeli oluruz.” (s.12).

“Düşünme lüksüne sahip değiliz,” dedi anne, evlendiklerinde büyükbaba ve büyükanne verdiği 64 bardaklık setin bulunduğu kutuyu açarken. “Bazı insanlar bizim için bütün kararları veriyorlar” (s.17).

“Savaştan bahsetmek güzel bir şey değil.”(s. 68).

“Eve gelerek bize askere yazıldığını açıkladığını ve başına bir şey gelmesinden nasıl korktuğumu hatırlıyorum” (s.88).

Ülkeneye yapıla onca haksızlıktan sonra, onurunu geri kazanmasına yardım ediyorsun(s.89).

“Zaten siz askerleri ilgilendiren tek şey bu!” demişti büyükanne, çocukları tamamen görmezden gelerek Güzel üniformalarınızla yakışıklı görünmek.” (s.90).

Fakat bazen oldukça güürültü ve korkutucu oluyordu. Hava kararmaya başladığında bütün ışıkları söndürmemiz gerekiyordu”(s.109).

“Onun verdiği çok güzel bir saatim vardı; ama artık yok.” “Ona ne oldu?” diye sordu Bruno. “Benden aldılar.” dedi Shmuel. “Kim?” “Askerler elbette,” dedi Shmuel.(s. 120).

Hayır, ama artık evimizde yaşayamayacağımızı söylediklerinde Krovov’un, askerlerin büyük bir duvarla ayırdıkları başka bir bölümüne taşındık(s.122).

“Burada olmamam gerekiyor. Beni yakalarlarsa başım belaya girer.” Dedi Shmuel (s.126).

“İyi asker diye bir şey yok,” dedi Shmuel.(s.134).

3. Kalkınma eğitimi:

Kalkınma eğitimi, Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) tarafından genç yetişkinlerde küresel dayanışma, barış, farklılıklara saygı ve kabullenme, sosyal adalet ve çevreye saygı gibi konular hakkında taahhüt oluşturmak için bir eğitim öğretim yaklaşımı olarak tanımlanmaktadır (Fountain, 1995). Bunun amacı, hem yerel hem de küresel olarak çocuk ve yetişkinlerde yapıcı değişimi sağlamak konusunda katkıda bulunmalarını güçlendirmektir. Dünya kaynaklarının eşit bir şekilde paylaşımını, dünyadaki kaynaklara karşı duyarlı olmayı ve demokratik vatandaşlık bilincini geliştirmek amaçlanmaktadır. Aşağıda kalkınma eğitimi ile ilgili örnekler yer almaktadır:

En tepesinde karmakarışık, kalın dikenli bir tel sarmallar vardı ve her taraftan çıkan keskin uçlara bakınca Gretel, içinde nedenini açıklamadığı bir acı hissetti (s.33).

Tel örgünün ötesinde çim yoktu; aslında gözle görülebilen uzaklara kadar hiçbir yeşillik yoktu. Bunun yerine zemin kuma benzer bir maddeden oluşuyordu. Tek görebildiği, uzaktaki alçak barakalar ve kare binalarla araya serpiştirilmiş gibi duran birkaç duman kümesiydi... “Anlamıyorum,” dedi Gretel, “kim böyle kötü görünümlü bir yer inşa eder?” (s.34).

Bruno ailesiyle birlikte çok az insanın bulunduğu, konforlu, bir sürü boş koltuğu olan ve pencereler açıldığında bol bol temiz hava lan trene binmeden, kısa bir süre önce insan kalabalığı görebilirdi. Eğer trenler farklı yönlere gidiyor olsalar bu kadar garip görünmezdi, diye düşünmüştü; ama öyle değildi. İkinin de gidiş yönü doğuya doğruydular. Bir an için diğer trene koşup oradakilere kendi vagonlarında sürüyle boş yer olduğunu söylemeyi düşünmüş; ama yapmamaya karar vermişti (s.43).

Ban iş, ev ve yemek verdi. Yemeğe ihtiyaç duymanın ne demek olduğunu bilemezsin. Hiç aç kalmadın değil mi?” (s.59).

4. Cinsiyet eşitliği eğitimi:

Genel olarak cinsiyet çatışması dünyanın dört bir yanındaki toplumlarda vardır ve neredeyse cinsiyet ayrımcılığı ve çatışması şiddetin önde gelen nedenlerinden biridir (UNICEF ROSA, 1998). Toplumsal cinsiyet eğitimleri kadınlara karşı şiddeti, cinsiyet ayrımcılığını ve çatışmaları önlemek ve insancıl yolların sunulmasını içermektedir. Bu tür girişimlerle, kız çocukları ve kadınların sağlıklı bir yaşam için haklarını savunarak onlara karşı saygılı olma, ayrımcı olmama gibi tutum ve değerlerin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Kitaptan alınan örnekler aşağıda verilmiştir.

Küçük çocuklar, büyük çocuklar, babalar ve dedeler. Belki birkaç tane de amca. “Peki, kızlar nerede? diye sordu Gretel. “Anneler, büyükanneler...” (s.32).

Önce anneleri ile konuşmuşlardı. Bu, Bruno'ya, konuklara bakıp bütün bu ilgiyi hak edip etmediklerine karar verme fırsatı sağlamıştı(s.115).

5. Birlikte yaşama eğitimi

Yaşadığımız çağda; çocuklar ve gençler, içinde buldukları sosyal ortamlarda öngörülmemiş düzeyde olumlu olumsuz etkenlerle baş etmek durumundadır. Kitle iletişim araçlarının da yoğun etkisiyle çocuğun aile içerisinde edindiği değerler ve çevrenin kendisine vermeye çalıştığı arasında çatışmalar ortaya çıkabilmektedir. Yakın çevresiyle olumlu iletişim ve sosyal ilişki kuramayan çocukların risk oluşturacak düzeyde şiddete ve madde bağımlılığı gibi olumsuz davranışlara sık sık maruz kaldıkları bilinmektedir. Birlikte yaşama eğitimi, 21. yüzyılın değişen dünyasında, genç neslin, çevresine ve toplum sorunlarına duyarlı ve sorumluluklarının bilincinde bireyler olarak yetişmelerini amaçlamaktadır (Damirchi, 2014). Özdisiplin, sorumluluk, doğru karar verebilme, saygı duyma becerilerine sahip ve toplumda gönüllülüğün öneminin bilincinde olan gençlerin, bu tür beceriler ile donatılmaları, aile yaşantılarında, toplum üyesi olarak ve iş dünyasında başarılı olmalarına olanak tanımaktadır. Aşağıda bu duruma uygun örnekler verilmiştir:

Hatta arkaya gizlediği özel eşyalarını bile alıyordu ki onlar kimseyi ilgilendirmezdi. “Ne yapıyorsun,” diye sordu, olabildiğince nazik olamaya çalışarak.(s.5)

“Hepimizin gitmesi şart mı? Diye sordu Bruna. “Elbette şart,” dedi anne. “Babanın yeni görevine tek başına gitmesini ve orada yalnızlık çekmesini istemezsin, değil mi?(s.9).

“Sanırım hayır,” dedi Bruno. “Onunla olmazsak en çok kimi özlerdi? Diye sordu Bruno. Beni mi, Gretel’, mi? “İkiniz de eşit derecede özlerdi,” dedi anne. Ayrımcılık yapmamak gerektiğine inanırdı.(s.9).

Sesi tehlikeli şekilde bağırmağa yaklaşıyordu ve evin içinde bunu yapma izni yoktu (s.11).

Anneyi, yemek odasının karşısındaki, babanın Girilmesi Her Şartta Her Zaman Yasak çalışma odasına girerken gördü(s.13).

Anne içini çekti. “Bruno, neden yukarı çıkıp Maria'nun valizleri boşaltmasına yardım etmiyorsun?” dedi(s.18).

“Buradayız, geldik, bir süre evimiz burası ve bunu kabullenip elimizden gelenin en iyisini yapmalıyız(s.18).

“Bir hanımın odasına kapıyı vurmadan girilmeyeceğini bilmiyor musun (s.26).

Yatağın üzerine oturdu ve bir an Gretel'in yanına oturup kendisine sarılmasını; her şeyin yoluna gireceğini, zamanla buradan hoşlanacaklarını ve asla Berlin'e geri dönmek istemeyeceklerini söylemesini umdur (s.37).

Annenin sözünün kesilmeyeceği kuralını herhalde bilmiyordu (s.42).

“Evi kapatırken annene ve ablana yardımcı oldun mu?” “Evet, baba,” dedi Bruno. Öyleyse seninle gurur duyuyorum,” dedi baba onaylayan bir tavırla(s. 47).

“Bir ev; bir sokak, bir şehir ya da tuğla ve harç gibi yapay şeyler değildir. Ev, insanın ailesinin olduğu yerdir, öyle değil mi?” “Daha fırsatın olmadı buradan hoşlanabilirsin.”(s.48).

Sözcükler havada süzülürken pek babaya söylenecek şeyler değilmiş gibi görünüyordu; ama olmuştu bir kere (s.51).

Bruno kendine karşı dürüst olduğunda, babanın pek ender kızdığını kabul ederdi (s.52).

Bruno, Gretel'in morali ne zaman bozuk olsa kendisine kötü davranmasına katlanmak zorundaydı (s.92).

Ama yine de öyle anlar vardır ki abla ile kardeş işkence aletlerini bir kenara bırakıp uygar insanlar gibi konuşabilirler. Bruno bunun o anlardan biri olmasına karar verdi (s.147).

“Çünkü şimdiye kadar arkadaş olduğumu bütün çocuklarla oynayabildim,” diye cevap verdi. “Seninle hiç oynayamıyoruz. Tek yapabildiğimiz burada oturup konuşmak.” “Burada oturup konuşmayı seviyorum,” dedi Shmuel. ... Bütün bu tel örgüler olmadan birbirimizi göremedik bile(s.170).

“Dördümüzün bir arada kalmasını tercih ederdim,” dedi, gönülsüzce Gretel'i de katarak, ister Berlin'de ister Out-With'de olsun.” (s.180).

6. Çevre eğitimi:

Tarihsel olarak, barış eğitimcileri savaşın tehlikeleri ile ilgilenecek çevre krizini göz ardı etmişlerdir. Çevresel eğitimin temel amacı, bireylere ekolojik güvenliğin sağlanması gerektiği konusunda farkındalık kazandırmaktır. Teknolojik gelişmelerle birlikte doğal çevreye verilen zararın insanlık için gelecekte büyük bir tehdit oluşturacağına ilişkin bilgiler aktarılmalıdır. Bu eğitimde bireylerden bütünsel bir bakış açısıyla doğal çevre ile insan yaşamı arasındaki ilişkiyi eleştirel bir yaklaşımla tartışmaları ve değerlendirmeleri beklenmektedir (Harris, 2004; Harris ve Morrison, 2003). Aşağıda kitaptan alıntılar yer almaktadır:

Önce güzel başlıyordu: Bruno'nun penceresinin tam adlında bir bahçe vardı. Oldukça genişti ve çiçek doluydu. Düzgün bir şekilde sıra sıra dizilmişlerdi. İyi bir şey yapmaya çalışmışlardı; karanlık bir kış gecesinde, puslu, büyük bir arazideki, dev bir şatonun köşesine küçük bir mum ışığı koymuşlar gibi. Çiçekleri geçince çok hoş, taş döşeli bir alan vardı. Üstüne ahşap bir bank yerleştirilmişti Gretel kendini güneşli bir günde orada oturup kitap okurken hayal edebiliyordu (s.33).

“Oradaki çiçekler çok güzel kokardı. Arıların etrafında dönüşü ve dokunmazsan rahatsız etmemeleri...” (s.57).

Teğmen Kotler, havlamayı duyduğunda köpeğin olduğu yere yürüdü, onu vurdu(s.155).

7.Çatışma çözme eğitimi:

Çatışma çözüme eğitimi ise, kişiler ve gruplar arasındaki anlaşmazlıklara dikkat çekmektedir. İletişimi arttırmak, çatışmaların sosyolojik yönünü tespit etmek, düşman imajı ve aileler arasındaki farklılıklardan kaynaklanan anlaşmazlıklara ve çatışmalara çözüm bulmaya çalışmaktadır. Çatışma çözme eğitimi çatışmanın dinamikleri ve nedenlerini anlama ve daha etkili iletişim becerilerini kullanarak barışçıl ilişkileri yönetme konusunda insanlara yardımcı olabilmeyi amaçlar (Harris, 2004). Uygun olmayan davranışları nedeniyle çocukları cezalandırmak yerine, bu davranışlarının nelere yol açabileceğinin vurgulanması, öğrencileri uygun olmayan davranışlarıyla ilgili farklı bakış açılarını incelemek üzere harekete geçirir.

Çatışma çözme eğitimlerinin temel amacı; öfke yönetimi, duygusal farkındalık, duygudaşlık gelişimi, atılganlık, problem çözme, karar verme, etkin dinleme, sosyal dayanıklılık, akran arabuluculuğu gibi becerileri kazandırmaktır (Harris, 2004; Harris ve Morrison, 2003). Çatışma çözme eğitimi ile ilgili örnekler verilmiştir:

“Anne! Diye ısrar etti. Neler oluyor? Taşınıyor muyuz? “Benimle aşağı gel,” dedi anne, bir hafta önce Fury’nin yemeğe geldiği geniş yemek odasına doğru ilerleyerek. “Orada konuşalım.” “Endişelenmene gerek yok Bruno,” dedi anne.(s. 6-7).

Annenin, yüksek sesle babaya bir şey söylediğini duydu. Bunun üzerine baba, sesini annenin yapamayacağı kadar yükseltti ve tartışmaya son verdi.(s. 13-14).

“Burada ne kadar kalmamız gerekiyorsa o kadar demek Bruno!” dedi annesi. “Ve konu burada kapanmıştır.” (s.18).

“Hadi hadi,” dedi baba, dinlemek istemeyerek. “Bunu duymak istemiyorum”(s.48)

“Anlaman gerekiyor, sen evdesi,” diye ısrar etti babası (s.49).

“Belki pişman olduğunu söylersen seni bağışlar.” (s.51).

“Ama artık susacaksın,” dedi baba, sesini yükseltip sözünü keserek(s. 52).

Ona bağırıp evin içinde kovalamak yerine sadece başını sallayıp tartışmalarının sona erdiğini işaret etti (s.53).

“O zaman kabullenilmesi gerek bir hata bu.” (s.58).

“Benimle tartışma odana git!”(s.82).

Baba, bıçağını masaya vurdu ve herkes sessizleşti (s.138).

SONUÇ

Bu bölümde, elde edilen bulgular çerçevesinde genel bir değerlendirme yapılmış ve sonuçlar verilmiştir.

Belirlenen kitap, barış eğitiminde farkındalık oluşturması bağlamında incelenmiş ve yazınsal nitelikli çocuk edebiyatı yapıtlarının barış eğitiminde farkındalık oluşturacağı görülmüştür. Sonuç olarak; incelenen çocuk edebiyatı yapıtlarının derin yapısında barışın öneminin sezdirildiği görülmüştür. Barış içinde yaşamının ve barış eğitiminin önemini yansıttığı sonucuna varılmıştır.

Kitapta özellikle, alıntılara bakıldığında “insan hakları eğitimi” ile ilgili cümlelerin yoğunluğu görülmektedir. Bunun nedeni ise, yaşamsal gerçekliklerin yansıtıldığı kitapta insanların birbirine olan sevgisizliği, duyarsızlığı, hoşgörüsüzlüğüne karşı farkındalık oluşturmaktır.

Çocuğun gözünden anlatılan olaylarda babanın, annenin ve ablanın ona olan tutumları yer almaktadır. Birlikte yaşamının önemli olduğu kahramana öğretilirken başka ailelerinin birlikteliğinin bozulmaya çalışılması sezdirilmektedir. Çocuk okurun bu durumun farkına vararak eşitliğin güçlü olan kesim için değil; tüm insanlar için olduğunu görmesi beklenmektedir.

Savaşın kötü sonuçlarını ve insanların istedikleri mesleği yapamamaları, kötü şartlarda yaşamalarını duyumsatan kitap ile çocuğun barışı yeğlemesi için farkındalık oluşturulmaya çalışılmıştır. Bruno'nun gözünden boş vagonlar varken insanların üst üste havasız vagonlarda kalmasına anlam veremeyen çocuk okurun; Shmuel ile özdeşim kurarak barışa karşı farkındalık kazanması beklenmektedir.

Yazar tarafından kuralların herkes için geçerli olması gerektiği, anne ile babanın eşit olduğu sezinletilerek çocukta cinsiyetçi bir yaklaşımın ortadan kaldırılması için farkındalık oluşturulmuştur.

Çatışmaların akılcı yollarla çözümlenmesi gerektiği kavganın, kaba kuvvetin kötü sonuçlar doğurduğu Bruno'nun gözünden çocuk okura yansıtılmıştır. Kitapta kavga karşıtı cümleler kullanmak yerine Bruno'nun Teğmen Kotler'in davranışından utandığını söylemesi, çocuğun çıkarım yapmasına olanak tanımaktadır. Yapılan çıkarımlar sonucunda çatışma çözümleri ile ilgili farkındalık kazanılması beklenmektedir.

Kitapta özellikle barış eğitimi kapsamındaki çevre eğitimi ile ilgili cümlelere çok fazla rastlanmamıştır. Ancak verilen örnek cümleler çevrenin güzel olmasının insanın duygu dünyasını nasıl etkilediği ile ilgili çıkarımlar yapılmasına olanak sağlamaktadır. Çevre eğitimi konusu kitabın geneline yansıtılarak teller içinde yaşamak ile modern hayatta özgürce dolaşmak arasında ayırım çocuğa sık sık duyumsatılmaktadır.

Yazınsal nitelikli kitapların, barış eğitimi konusunda çocuklarda farkındalık oluşturması bağlamında önemli kaynaklar olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca bu tür kitaplar çocukların duygu ve düşüncelerini devindirecek iletiler vererek onları duyarlı kılmaktadır. Çocuğun özgürce yorumlamalar yaparak çıkarım elde etmesine olanak tanınması bakımından bu tür yapıtların barış eğitimi sürecinde kullanılması gerekmektedir.

Barış ortamının sağlanmasında ve barışa karşı farkındalık geliştirmede çocuğun nitelikli kitaplarla buluşturulması ve sonucunda barış eğitimi ile ilgili kişilik özellikleri kazandırılması çok büyük önem taşımaktadır. Çocuk edebiyatı yapıtlarının, ele alınan kitaptan yola çıkılarak, barış eğitiminde farkındalık oluşturması bağlamında kullanılması gerektiği sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

- Aktan-Kerem, E. ve Kamaraj, I., 2007, Erken Çocukluk Döneminde Barış Değeri, Çoluk Çocuk, 69, 30–33.
- Aktaş, Ö. ve Safran, M., 2013, Evrensel Bir Değer Olarak Barış ve Barış Eğitiminin Tarihçesi, Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 172(2), 131-150.
- Arslan, I. Kovalcikova (Ed.), Proceedings For WCCI 13th World Conference In Education, 2nd Biennial World Conference, Creating A Global Culture Of Peace: Strategies For Curriculum Development And Implementation İçinde, Antalya: Alliant International University, 81-98.
- Aslan, C. ve Karaman-Kepenekci, Y., 2008, Human Rights Education: A Comparison of Mother Tongue Textbooks in Turkey and France. Mediterranean Journal of Educational Studies, 13 (1), 101–124.
- Aslan, C., 2013a, Çocuk Edebiyatı Yapıtlarının Temel İşlevleri. Eğitimci Öğretmen Dergisi, 17, 6-9.
- Aslan, C., 2013b, Duyarlık ve Düşünceyi Geliştirmede Çocuk / Gençlik Edebiyatı. Çoluk Çocuk Anne Baba Eğitimci Dergisi, 12, 29-32.
- Aslan, C., 2014, Barış Eğitiminde Çocuk ve Gençlik Edebiyatı, 7. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi, Okul Kültürü ve Çocuk içinde Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, 381-399.
- Bar-Tal D., Rosen Y. ve Nets-Zehngut, R., 2010, Peace Education In Societies Involved In Intractable Conflicts Goals, Conditions, and Directions. In G. Salamon And E. Cairns Handbook On Peace Education, Psychology Press, 21-43.
- Bar-Tal, D., 2002, The Elusive Nature of Peace Education. In G. Salomon ve B. Nevo (Eds.), Peace Education: The Concept, Principles, and Practices Around The World, Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, Mahwah, NJ.
- Binyazar, A., 1996, Anadili Kitaplarında Yazınsal Metinlerden Yararlanılarak Duyarlık Eğitimi Gerçekleştirme (Almanya'da Hazırlanan Anadili Kitaplarından Örnekler). Türkiye ve Almanya'da İlköğretim Ders Kitapları içinde, Ankara: Türk-Alman Kültür İşleri Kurulu Yayın Dizisi, 98-104.
- Bjesrstedt A., 1993, Peace Education in Schools Around The World At The Beginning of The 1990s, Peace Education : Global Perspectives, Almqvist ve Wiksell İnternational Stockholm, 146-169.
- Boulding, K. E., 1963, Is Peace Researchable? Background, 6 (4), 70-77.
- Boyne, J., 2015, Çizgili Pijamalı Çocuk, Tudem Yayıncılık, İzmir.
- Brown, R.B., 1992, Conflict Resolution: A Strategyfor Reducing Physical Confrantation in Public Schools, Dissertation Abstracts International, 53(4), 995.
- Burns, C. ve Delisle D., 1933, War and Peace. Contemporary Review, 144, 673-681.
- Burton, John W., 1997, Violence Explained: The Sources of Conflict, Violence, and Crime and Their Prevention , Manchester University Press, Manchester.

- Carter, C. C., 2004, Whither Social Studies? In Pocketst Of Peace At School, Journal Of Peace Education, 1 (1), 77–89.
- Creswell, J. W., 2003, Research Design: Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches, Sage Publications, London.
- Çoban, R., 2002, The Effect of Conflict Resolution Training Program On Elementary School Students' Conflict Resolution Strategies, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ, Ankara.
- Damirchi, E. S., 2014, Barış Eğitimi Programının Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Çatışma Çözme ve İletişim Becerilerine Etkisi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Danesh, H. B. ve Clarke-Habibi, S., 2007, The Education for Peace Curriculum Manual, EFP-Press, Vancouver.
- Danesh, H. B., 2006, Towards An İntegrative Theory Of Peace Education, Journal Of Peace Education, 3 (1), 55-78.
- Demirtaş, A., 1991, Barış, Savaş ve Eğitim, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 6, 41-46.
- Durbin, B., 2002, Schooll-Based Peer Mediation Program Implementation: An Exploration of Students Mediators' Attitudes and Perceptions Before and During Program Participation, Department of Educational Psychology, Doctor of Philosophy, Texas A&M University, Texas.
- Fountain, S., 1995. Education For Development: A Teacher's Resource For Global Learning, Hodder ve Stoughton Press, London.
- Fountain, S., 1999, Peace Education in UNICEF. Working Paper, New York.
- Galtung, J., 1996, *Peace By Peaceful Means: Peace and Conflict, Development and Civilization*, Sage Publications, London.
- Gordon, T., 2005, Etkili Öğretmenlik Eğitimi, Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- Greenwood, C. W., 2002, Çocuğunuzun Okulla İlgili Sorunlarını Çözebilirsiniz (Çev. F. Zengin Dağıdır), Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- Güner, İ., 2007, Çatışma Çözme Becerilerini Geliştirmeye Yönelik Grup Rehberliğinin Lise Öğrencilerinin Saldırganlık ve Problem Çözme Becerileri Üzerine Etkisi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Haas, M., 1986, War And Peace: The Students' Views. Journal of Research and Development Education, 19(3), 84-89.
- Haavelsrud, M., 2004, Target: Disarmament Education, Journal of Peace Education, 1 (1), 37–59.
- Hagglund, S., 2004, Comment: Contribution of Psychology to Peace Education. Journal of Peace Edeucation, 1 (1), 124-125.
- Hakvoort, I., 2010, Peace Education İn Regions of Tranquility. G. Salamon And E. Cairns (Eds), Handbook On Peace Education Psychology Press, 287-301.

- Harris, I. M., 1999, Types Of Peace Education, In A Raviv., D.B-Tall And Loppenheimer (Eds). How Children Understand War And Peace: A Call For Peace Education, 299-317.
- Harris, I. M., 1988, Peace Education, MacFarland ve Comp., Inc., Jefferson, North Carolina.
- Harris, I. M., 1998, Editor's Introduction. Journal of Peace and Security, 2 (2), 10-11.
- Harris, I. M., 2004, Peace Education Theory, Journal of Peace Education, 1 (1), 5-20.
- Harris, I. M., ve Morrison, M. L., 2003, Peace Education, Jefferson, NC: McFarland.
- Harris, I., 2010, History of peace education. In G. Salamon and E. Cairns (Eds.), Handbook on Peace Education Psychology Press, 11-20.
- Hirş, E., 1947, Kant'ın Ebedi Barış Üzerindeki Felsefi Denemesi, Kenan Matbaası, İstanbul.
- Johnson, D. ve Johnson, R., 2005, Essential Components of Peace Education. Theory Into Practice, 44 (4), 280-292.
- Johnson, D. W. ve Johnson, R. T., 1995, Reducing School Violence Through Conflict Resolution, Association for Supervision and Curriculum Development: Alexandria, Virginia.
- Kadivar, S., 2007, Toward a New Paradigm: Multicultural Peace Education. Doctoral Dissertation. Walden University.
- Karaman-Kepenekci, Y. ve Aslan, C., 2011, Ortaöğretim Türk Edebiyatı ile Dil ve Anlatım Ders Kitaplarında İnsan Hakları Üzerine Bir Çözümleme, Turkish Studies (Prof. Dr. Gürer Gülsevin Armağanı), 6 (1), 476-494.
- Karaman-Kepenekci, Y., 1999, Türkiye'de Genel Ortaöğretim Kurumlarında İnsan Hakları Eğitimi, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kavalcı, Z., 2001, Çatışma Çözme Becerileri Eğitimi Programının Üniversite Öğrencilerinin Çatışma Çözme Biçimleri Üzerindeki Etkisi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Kazempour, E., Khalkhali, A. Ve Janalipour, R., 2012, The Impact Of Peace Education Programs İn Global Citizenship Education. Journal of New Approaches in Educational Administration (Rahyafti No Dar Modiriyate Amuzeshi), 3, 49-62.
- Koruklu, N., 1998, Arabuluculuk Eğitiminin İlköğretim Düzeyindeki Bir Grup Öğrencinin Çatışma Çözme Davranışlarına Etkisinin İncelenmesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Köylü, M., 2004, Peace Education: An Islamic Approach. Journal of Peace Education, 1 (1), 59-77.
- Li, D, Yang, H., 2015, Peace Through Literature and Culture – An Oriental Perspective, Peace, Literature ve Art, 1, 289-325.
- Mansur-Sertel, J., 2007, Barış Eğitimi: Kuram ve Sınıf Deneyimim, Çoluk Çocuk, 69, 34-36.

- MINCAVA Electronic Clearinghouse (Minnosota Center Against Violence and Abuse), 1995, Peace and Non-Violence Curriculum. Social Studies for Grades 1–6 <http://www.mincava.umn.edu/documents/pnvcurl-6/pnvcurl-6.html>
- Mutluoğlu, S. ve Serin, O., 2012, Çatışma Çözme Eğitimi Programının İlkokul 5. Sınıf Öğrencilerinin Çatışma Çözme Becerilerine Etkisi. Turkish International Journal Of Special Education And Guidance ve Counseling, 1 (1).
- Noe, N., 2008, Hope For Peace, Transforming Education For Peace, Jing Lin, Edward J. Brantmeier And Christa Bruhn (Eds.), Charlotte and North Carolina, 143-162.
- Oktay, C., 2012, Modern Toplumlarda Savaş ve Barış, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Opotow, S., Gerson, J. ve Woodside, S., 2005, From Moral Exclusion to Moral Inclusion: Theory for Teaching Peace, Theory Into Practice, 44 (4), 303-318.
- Oral, Z., 2007, Barış Eğitimi, Çoluk Çocuk, 69, 37.
- Özgit, S., 1991, İletişim Becerileri Konusunda Verilen Eğitimin İletişim Çatışmalarına Girme Eğilimi Üzerindeki Etkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Ankara.
- Pekkaya, B., 1994, Arabulucu Yoluyla Çatışmalara Çözüm Bulma, Arabuluculuk Eğitiminin Okullarda Uygulanması ve Bu Eğitimin Öğrencilerin Benlik Gelişimlerine, Liderlik Becerilerine, Saldırgan Davranışlarına ve Algıladıkları Problem Miktarına Etkisi, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Pembecioğlu-Öcel, N., 2007, Barışa Giden Yolda İletişim ve Eğitim İçin Tek Koşul Sevgi, Çoluk Çocuk, 69, 38–42.
- Piaget, J., 1989, Is Education For Peace Possible? The Quarterly Journal Of The Jean Piaget Society, 17, 5-9.
- Polat, D. ve Aslan, C., 2008, An Analysis On The Existence Of 'Peace' İn Primary Turkish Curriculum. İ. H. Mirici, B. A. Ataç, M. M.
- Reardon, B. A., 1988, Comprehensive Peace Education: Educating for Global Responsibility, Teachers College Press, New York.
- Reardon, B. A., 1988, Comprehensive Peace Education: Education For Global Responsibility, Columbia University, New York.
- Richard, E. R., 2001, Basic Human Needs: The Next Steps in Theory Development. The International Journal Of Peace Studies, 6 (1).
- Safran, M ve ATA, B. (1996), Barışçı Tarih Eğitimi Üzerine Çalışmalar; Türkiye’de Tarih Ders Kitaplarında Yunanlılara İlişkin Kullanılan Dil ve Yunanlılara İlişkin Öğrenci Görüşleri, GÜ. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1, 11–26.
- Sağkal, A. S., 2011, Barış Eğitimi Programı’nın İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Eğilimleri, Empati Düzeyleri ve Barışa İlişkin Görüşleri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Schrumpf, F., Crawford D. K and Bodine R. J., 2007, Okulda Çatışma Çözme ve Akran Arabuluculuk, (çev.: F.G Akbalık ve B. D. Karaduman), İmge Kitabevi, Ankara.

- Selby, D., 1997, *Globalizing The Curriculum: Infusion, İntegration and İnnovations For Life Skills And Science Learning*, Toronto, International Institute for Global Education, University Of Toronto.
- Sertel, J. M., Kurt, G. ve Oral, Z., 2004, *Barış Bireyde Başlar*, Ekspres Basım, İstanbul.
- Sever, S., 2012, *Çocuk ve Edebiyat*, Tudem Yayıncılık, İzmir.
- Souza, L. K, Sperb T. M. ve Mccarty S., 2006, Brazilian Children's Conceptions of Peace, War and Violence. *Peace And Conflict: Journal Of Peace Psychology*, 12(1),49-63.
- Spears, S. C., 2004, *Freedom's Children: Fifth Graders' Perceptions Of The Effects Of Peace Education İn The Form Of Kingian Nonviolence*. Doctoral Dissertation, University Of Rhode Island.
- Spence, R. ve Makuwira, J., 2005, Do We Make A Difference? Teaching And Researching Peace At Tertiary Level, *Journal Of Peace Education*, 2(1), 17-31.
- Stevahn, L., 2004, Integrating Conflict Resolution Training İnto The Curriculum, *Theory Into Practise Journal*, 43 (1), 50-61.
- Synott, J., 2005, Peace Education As an Educational Paradigm: Review of A Changing Field Using An Old Measure, *Journal Of Peace Education*, 2 (1), 3-17.
- Tapan, Ç., 2006, *Barış Eğitimi Programı'nın Öğrencilerin Çatışma Çözme Becerileri Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Taştan, N., 2004, *Çatışma Çözme ve Akran Arabuluculuğu Eğitimi Programlarının İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Çatışma Çözme ve Akran Arabuluculuğu Becerilerine Etkisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Tolstoy, L., 2009, *Tanrı'nın Egemenliği İçinizdedir* (çev. Domik Pamir), Kaos, İstanbul.
- Tolstoy, L., 2010, *Savaş ve Barış I* (Çev. Zeki Baştumar), Can Yayınları, İstanbul.
- Türkçe Sözlük. 2011, Türk Dil Kurumu Yayınları. Ankara.
- Türnüklü, A. ve Şahin, İ., 2004, 13-14 Yaş Grubu Öğrencilerin Çatışma Çözme Stratejilerinin İncelenmesi, *Türk Psikoloji Yazıları*, 7 (13):45-61.
- Türnüklü, A., 2007, Liselerde Öğrenci Çatışmaları, Nedenleri, Çözüm Stratejileri ve Taktikleri, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 49, 129-166.
- UNICEF Regional Office for South Asia (ROSA), 1998, *Ending Violence Against Women and Girls İn South Asia: Meeting Report*, Kathmandu, UNICEF ROSA, 21-24 October 1997. [Çevrim-içi: <http://search.library.wisc.edu/catalog/ocm>]
- Uysal, Z., 2006, *Çatışma Çözme Eğitimi Programının Ortaöğretim Dokuzuncu Sınıf Düzeyindeki Öğrencilerin Çatışma Çözme Becerilerine Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Wilson, T.W., 1985, The Global Environment and The Quest For Peace : A Revulation İn The Scale of Things, *Social Education*, 201-204.
- Yesilyurt, Ö., 1996, *Gençlerin Çatışma Eğilimleri ile Ana Babalarının Onlarda Algıladıkları Çatışma Eğilimlerinin Karşılaştırılması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

JOURNAL OF AWARENESS

Yıldırım, A. ve Şimşek, H., 2002, Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara.